

ביגמיה

תאריך: ינואר 2017

**העבודה מוגשת בחסות העמותה של**

**נוער שוחר משפט עברי**

## הקדמה אישית

נושא העבודה הוא ריבוי נשים- ביגמיה ופוליגמיה

בחרתי לערוך עבודה בנושא זה לאחר התלבטות בין מספר נושאים. ככל שהתעמקתי יותר בנושא תופעת ריבוי הנשים, התגברו אצלי העניין והסקרנות, בעיקר משום שמדובר בנושא מורכב, הנוגע בקבוצות האתניות והדתיות, המרכיבות את אוכלוסיית מדינת ישראל, שבחלקן הופתעתי לגלות, שהביגמיה והפוליגמיה עדיין מותרות. בנוסף, סקרן אותי לדעת כיצד מתמודדים החברה והמדינה עם מצב, לפיו חלק מהאנשים מאמינים שמדובר בתופעה מותרת ומקובלת, לעומת אלה שמאמינים כי מדובר בעיוות חברתי שיש לתקנו ולהעבירו מהעולם. מהצד האחר, עניין אותי לדעת כיצד נמצא הפתרון שהצליח לגרום להאחדת המצב, לפיו ריבוי הנשים הפך לתופעה חריגה ויוצאת דופן, הן מהפן החברתי והן מהפן הנורמטיבי.

בנוסף לאמור לעיל, מדובר בתופעה שהייתה קיימת ורווחת בתקופה העתיקה, לאורך כל ההיסטוריה היהודית ובכל זאת עדיין אקטואלית גם בימינו ונוגעת לנושאים כמו מעמד האישה, הליכי גירושין, הליכי נישואין וכתובה.

בעבודה זו בחרתי לעסוק בהיבטים המשפטיים השונים המתייחסים לנושא ולהציג את ההתפתחויות שאירעו בדרך ושהובילו את המחוקק הישראלי לאמץ, כמעט באופן מושלם, את הדין שהיה נהוג במשפט העברי.

## תוכן עניינים

פרק ראשון מבוא 5

### משפט עברי

פרק שני ריבוי נשים בתקופת התורה 6-7

פרק שלישי ריבוי נשים בתקופת המשנה והתלמוד 8

פרק רביעי ריבוי נשים בתקופת הראשונים 9-11

### משפט ישראלי

פרק חמישי מצב החוק בנושא ביגמיה משפט הישראלי 12-14

פרק שישי ידועים בציבור 15-17

פרק שביעי פסקי דין בעבירת הביגמיה 18-19

פרק שמיני סיכום 20

ביבליוגרפיה 21-22

## מבוא

הגדרות:

מונוגמיה- נישואין לבן זוג אחד.

ביגמיה- נישואין לשני בני זוג.

פוליגמיה- נישואין עם בני זוג רבים.

סוגיית ריבוי הנשים (ביגמיה ופוליגמיה) בישראל נמצאת במחלוקת מתמשכת בין העולם החילוני לבין העולם הדתי-יהודי. מצד אחד, קיימת גישה דתית-יהודית המאפשרת, מבחינה חוקית, את הנישואין ליותר מאישה אחת, אך אוסרת זאת מבחינה חברתית. מצד שני, מגדיר החוק הכללי את הביגמיה כעבירה פלילית ואוסר על קיומה בחברה.

מחלוקת זו יוצרת דילמות וחוסר וודאות משפטית שאין החברה יכולה לקבל, וזאת עקב הסיבה שלא יכולה להתקיים מציאות שבה יהיו שני דברי חקיקה תקפים, הסותרים זה את זה.

מקור הבעיה נחלק לשני ראשי מחלוקת:

1. החוק הכללי הגדיר את הביגמיה כעבירה פלילית. הגדרה זו גרמה לכך שההתנהגות הפכה לחמורה וברת סנקציות פליליות, הכוללות אף מאסר. בנוסף, באמצעות הגדרה זו, שללה המדינה מבתי הדין הרבניים ומהנהגה הדתית את הטיפול בעניינים אלו, כפי שנהוג בדיני משפחה.
2. ריבוי העדות בחברה היהודית, שהגיעו לארץ מכל קצווי תבל, כשלכל אחת מהן מנהגים שונים וגישות שונות ומגוונות, גם בנושא ריבוי נשים. לדוגמא: העדה האשכנזית אוסרת ביגמיה ופוליגמיה ואילו העדה התימנית מתירה זאת כשברקע יש לזכור, כי סמכות הנישואין והגירושין במדינת ישראל נתונה בידי דין תורה ובידי בית הדין הרבני.

מטרת עבודה זו לסקור את התפתחות תופעות הביגמיה והפוליגמיה, בראי ההיסטוריה ולערך דיון והשוואה, המבוססים על דברי חקיקה, פרשנויות, פסיקת רבנים, מאמרים, פסיקת בימ"ש, מקורות יהודיים ומידע המצוי באתרי אינטרנט.

# משפט עברי

## ריבוי נשים בתקופת המקרא

בתקופת המקרא, נשיאת כמה נשים היה דבר נפוץ, בעיקר אצל מלכים ואנשים בעלי יכולת כלכלית. הסיבות העיקריות היו, פוליטיות, כלכליות או עקרות. להלן מספר דוגמאות של ביגמיה ופוליגמיה שהוזכרו בתנ"ך:

אברהם אבינו לקח לו לאישה את הגר, ביוזמתה של אשתו שרה, בשל עקרותה שלה. "ושרי אשת אברהם לא ילדה לו ולה שפחה מצרית ושמה הגר, ותאמר שרי אל אברהם הנה נא עצרני ה' מלדת בוא נא אל שפחתי אולי אבנה ממנה וישמע אברהם לקול שרי, ותיקח שרי אשת אברהם את הגר המצרית שפחתה מקץ עשר שנים לשבת בארץ כנען ותיתן אותה לאברהם אישה לו לאישה"<sup>1</sup>

שלמה המלך, נשא נשים רבות, כחלק מכריתת בריתות פוליטיות. הוא ננזף ונענש בגלל שהן היו נשים זרות והשפיעו עליו לעבוד עבודה זרה, אך לא בגלל ריבוי הנשים. "ומלכת שבא שומעת את שמע שלמה לשם ה' ותבוא לנסותו בחידות, ותבוא ירושלמה בחיל כבד מאוד גמלים נושאים בשמים וזהב רב מאוד ואבן יקרה ותבוא אל שלמה ותדבר אליו את כול אשר היה עם לבבה, ויגד לה שלמה את כל דבריה לא היה דבר נעלם מן המלך אשר לא הגיד לה."<sup>2</sup>

אלקנה, בדומה לאברהם, נישא לפנינה עקב עקרותה של חנה, אך דאג להדגיש בפני חנה שהיא אשתו האהובה, למרות שפנינה הולידה לו בנים.

"ויהי אחד מן הרמתים צופים מהר אפרים ושמו אלקנה בן ירוחם בן אליהוא בן תחו בן צוף אפרתי, ולו שתי נשים שם אחת חנה ושם השנית פנינה ויהי לפנינה ילדים ולחנה אין ילדים, ועלה האיש ההוא מעירו מימים ימימה להשתחוות ולזבוח לה' צבאות בשלה ושם שני בני עלי חפני ופינחס כוהנים לה', ויהי ויזבח אלקנה ונתן לפנינה אשתו ולכל בניה ובנותיה מנות, ולחנה ייתן מנה אחת אפים כי את חנה אהב וה' סגר רחמה, וכעסתה צרתה גם כעס בעבור הרעמה כי סגר ה' בעד רחמה, וכן יעשה שנה בשנה מדי עלתה בבית ה' כן תכעסנה ותבכה ולא תאכל,

<sup>1</sup> ספר בראשית ט"ז 1-3

<sup>2</sup> ספר מלכים א' י' 1-3

ויאמר לה אלקנה אישה חנה למה תבכי ולמה לא תאכלי ולמה ירע לבבך הלוא  
אנוכי טוב לך מעשרה בנים.<sup>3</sup>

החוק בתקופת המקרא התיר ריבוי נשים, אך למרות זאת, היו מרבית המשפחות  
מונוגמיות. רק מעטים נשאו אישה שנייה.

להלן מספר תנאים לנישואין של אישה שנייה:

- א. הבעל חייב לממן אותה.
- ב. הבעל חייב לספק את כל נשותיו.
- ג. צריך לדאוג לכסות ולמדור אישי.
- ד. הגבלה לשאת לא יותר מ- 4 נשים .

לכן, במשפחות מלכים ובבתי העשירים הייתה נהוגה תופעת הפוליגמיה. זאת מאחר  
והם יכלו לעמוד בכל התנאים הנזכרים לעיל. בנוסף, ריבוי נשים וריבוי ילדים היוו סמל  
למעמד גבוה ועוצמתי שחזק בעיני הסביבה את כבודם ועושרם. "נושא אדם כמה  
נשים, אפילו מאה, בין בבת אחת בין בזו אחר זו. ואין אשתו יכולה לעכב, והוא  
שיהיה יכול ליתן שאר כסות ועונה כראוי לכל אחת ואחת, ואינו יכול לכוף אותן  
לשכון בחצר אחת אלא כל אחת ואחת לעצמה"<sup>4</sup>

---

<sup>3</sup> ספר שמואל א', א' 8-1.

<sup>4</sup> ויצמן צ.- "על ריבוי נשים בישראל" תשס"ח

## ריבוי נשים בתקופת המשנה והתלמוד

בתקופת המשנה והתלמוד אין אזכור כלשהו כי תנא או אמורא כלשהו נשאו יותר מאישה אחת ואף אין אזכור לתופעת ריבוי נשים בכל הספרות התלמודית. בניגוד לתקופת המקרא, בתקופה זו חל איסור כולל על ביגמיה, למעט במקרים מסוימים, כמו מוות של האישה הראשונה וכו'. "רק מיתת הראשונה תביאהו לשאת נשים אחרות"<sup>5</sup>

ובסדר נזיקין נכתב כי: "לא ירבו לו נשים, אלא שמונה עשרה. רבי יהודה אומר מרבה הוא לו ובלבד שלא יהיו מסירות את ליבו. ר' שמעון אומר אפילו אחת ומסירה את ליבו הרי זה לא ישאנה אם כן למה נאמר לא ירבה לו נשים דאפילו כאביגיל"<sup>6</sup>

ככלל, אוסרת המשנה למלך ריבוי נשים, אך מתירה לו בתנאי שלא יוסט ליבו לעבודה זרה ושספרן לא יעלה על שמונה עשרה.

רבי אמי אומר "כל הנושא אישה על אשתו (מבלי רשותה) יוציא וייתן כתובה. רבא אומר "נושא אדם כמה נשים על אשתו, והוא דאית ליה למיזיינינהו"<sup>7</sup>

לפי רבי אמי, יכולה אישה להביע את מחאתה על רצונו של בעלה לשאת אישה נוספת ושמורה לה זכותה לתבוע גיטה וכתובתה ממנו, אם נשא אישה אחרת שלא לרצונה. לעומתו, סבור רבא שרשאי הבעל לשאת אישה על אשתו ובלבד שיש ביכולתו לפרנס את שתיהן יחדיו.

ההלכה נפסקה על פי דרכו של רבא, המתיר את הפוליגמיה, אך הוגבלו מספר הנשים לארבע, "כדי שלכל אחת תהיה עונתה לפחות פעם בחודש"<sup>8</sup>.

---

<sup>5</sup> ישמח מ. - ריבוי נשים בישראל תשמ"ג.

<sup>6</sup> משנה, סדר נזיקין, מסכת סנהדרין, פרק ב, משנה ד'.

<sup>7</sup> תלמוד בבלי, מסכת יבמות, פרק ס"ה.

<sup>8</sup> תלמוד בבלי, מסכת יבמות, פרק מ"ד.

## ריבוי נשים בתקופת הראשונים

הראשונים- חכמי ההלכה מסוף תקופת התלמוד ועד חתימת שולחן ערוך.

התקופה מאופיינת, בעניין זה, במחלוקת בין רבנו גרשום שביקש להטיל חרם חברתי על כל מי שחוטא בביגמיה ופוליגמיה, לבין הרמב"ם שהתיר ריבוי נשים.

מחלוקת זו אינה רק בין שני הפוסקים הנזכרים לעיל, אלא ניתן לתאר זאת ברמה מקיפה יותר כמחלוקת בין ספרד לאשכנז. בהקשר זה, הפוסקים מאשכנז אימצו את תקנת רבנו גרשום ואסרו ריבוי נשים ואילו הפוסקים מספרד וארצות המזרח אימצו את פסק הרמב"ם והתירו ריבוי נשים, לרוב בתנאים מסוימים ולא באופן גורף.

**"לא יישא אדם עקרה, וזקנה, ואיילונית, וקטנה שאינה רואיה לוולד - אלא אם כן קיים מצוות פרייה ורבייה, או שהייתה לו אישה אחרת לפרות ולרבות ממנה".**  
**ובהמשך... "נשא אישה ושהה עימה עשר שנים, ולא ילדה- הרי זה יוציא וייתן כתובה, או יישא אישה הראויה לוולד ; ואם לא רצה להוציא, כופין אותו ומכין אותו בשוט עד שיוציא. ואם אמר איני בועלה, והריני שוכן עימה בפני עדים כדי שלא אתייחד עימה, בין שאמרה היא, בין שאמר הוא - אין שומעין להן, אלא יוציא או יישא אישה הראויה לוולד".<sup>9</sup>**

לפי הרמב"ם, עקרות היא עילה לגיטימית לשאת אישה שנייה. יחד עם זאת, על הבעל לתת גט לאשתו הראשונה, ולא לחיות בו זמנית עם שתי נשים.

**"לא יישא אדם אישה, ודעתו לגרשה; ולא תהיה יושבת תחתיו ומשמשו, ודעתו לגרשה. ולא יגרש אדם אשתו ראשונה, אלא אם כן מצא בה ערות דבר, שנאמר "כי מצא בה ערות דבר" (דברים כ"ד, א'). ואין ראוי לו, למהר לשלח אשתו הראשונה; אבל שנייה, אם שנאה ישלחה".<sup>10</sup>**

מכאן ניתן לראות שאין הרמב"ם רואה בנישואין לאישה שנייה את אותה קדושה ומחויבות שיש לגבר בנישואיו הראשונים. כמו כן, אין הבעל יכול לגרש את אשתו הראשונה ללא עילה ברורה, אך את אשתו השנייה הוא רשאי לגרש גם בשל עילה קלה, כגון שנאה.

<sup>9</sup> רמב"ם, משנה תורה, הלכות אישות, ט"ו, ז-ח.  
<sup>10</sup> רמב"ם, משנה תורה, הלכות אישות, כ"ג. כ"א.



נוכח ההלכה שהתירה ריבוי נשים, מצאה עצמה האישה היהודייה חסרת מגן מפני הכנסת "צרה" לביתה. לכן, בקהילות ספרד הונהג מנהג, לפיו בעת הנישואין יתנה הבעל ויתחייב שלא לשאת אישה אחרת על פני אשתו. לעתים, נקבעה גם סנקציה להפרת תניה זו ולעיתים נלוותה לה אף שבועה של הבעל.

תופעת ריבוי נשים הובילה לתסבוכות משפטיות, לפירוק תאים משפחתיים ואף לבעיות בירושה שחייבו לשנות לבצע איזון בין ההיתר לבין הבעיות החברתיות והמשפחתיות שהוא גורם. לכן, הוחלט להתקין תקנה כללית שתאסור ריבוי נשים, מבלי שהדבר יהיה תלוי בהתנגדות האישה. לפיכך, לפני כאלף שנים, החליט רבנו גרשום להתקין תקנה, לפיה אסור לבעל לקחת אישה על אשתו, כל עוד הנישואין הראשונים קיימים. כמו כן, נאסר על הבעל לגרש את אשתו בגט בעל כורחה. נקבע, כי תוטל סנקציה של הטלת חרם חברתי על מי שיעבור על התקנה.

## **ישנן 2 תקנות מפורסמות הקרויות על שמו של רבנו גרשום:**

- **תקנה האוסרת ביגמיה- ריבוי נשים.**

- **תקנה האוסרת גירושי אישה על כורחה<sup>11</sup>.**

בשתי התקנות לא נמסרים פרטים יסודיים כגון; המניעים שהובילו לתקנות, תנאי התחולה, היקף התקנה והעילות להצדקת היתר או חריג. למרות שמדובר בשתי תקנות תלמודיות ומקומיות, הן זכו במהלך הדורות למעמד יוצא דופן במשפט העברי והשפיעו השפעה עמוקה על החברה היהודית האשכנזית.

בנוסף, עלתה השאלה האם ניתן לכופ את האיש לגרש את אשתו המורדת, וכן בשאלת הזכויות הכספיות. לפי הכרעתו הסופית של רבנו גרשום בסוגיות אלו, זוכה האישה בדין ותהייה זכאית לקבל גט. אם יסרב הבעל, יש לכפות עליו לעשות זאת. בתחום הממון, תקבל האישה לידיה את כל הרכוש שהביאה עימה לנישואים, אך תפסיד את עיקר הכתובה והתוספות, אותם חייב הבעל לשלם עם פירוק קשר הנישואין.

---

<sup>11</sup> תקנות רגמ"ה בדיני משפחה- חדר"ג

תקנת רבנו גרשום כוללת גם סייגים, ובמקרה שאדם רוצה לשאת אישה נוספת על אשתו הוא רשאי לקבל היתר לכך, רק בהתקיים אחת מהעילות האלה:

1. מצוות פרו ורבו
2. מצוות ייבום
3. אישה מורדת
4. התנצרות האישה
5. עיגון האישה
6. אי שפיות האישה
7. האישה עוברת על הדת

במקרה כזה יש לאישה הראשונה 2 אפשרויות:

1. האישה הראשונה יכולה להמשיך לחיות עם בעלה ועם צרתה.
2. האישה הראשונה יכולה למרוד בבעלה, כדי לאלץ אותו לתת לה גט ואת כתובתה.

סביר להניח שרגמ"ה רצה לחזק את מעמדה של האישה ואולי אפילו להשוותו למעמדו של הגבר, אך ספק אם כוונתו הייתה לגרום לכך כי מעמדה של האישה יגבר על מעמדו של הגבר.

מהאמור לעיל אנו למדים כי למרות שאין איסור על ריבוי נשים, הגביל המשפט העברי את התופעה בשל הערך של קדושת הנישואין ובשל הדאגה לאישה, אך לא היסס להתיר את הביגמיה במקרים של קיום מצוות פרו ורבו או בהתנהגות לא הולמת מצד האישה.

## המשפט הישראלי

עבירת הביגמיה במשפט הישראלי, היא עבירה הנעברת בעצם עריכת טקס נישואין על ידי אדם בעודו נשוי לבן זוג אחר. החוק האוסר את הביגמיה ואת הפוליגמיה עבר התפתחות אבולוציונית. בתחילה, הוחלט לאמץ את הנוהגים התרבותיים, המבוססים על הדין העברי, לפי מקום המגורים טרם העלייה לישראל ומאוחר יותר חוקק סעיף 176 לחוק העונשין, תשל"ז-1977 (להלן: "חוק העונשין") שאסר ריבוי נשים והגדיר את התופעה כעבירה פלילית שהעובר עליה צפוי לעונש מאסר של 5 שנים: "נשוי הנושא אישה אחרת, ונשואה הנישאת לאיש אחר, דינם-מאסר עד חמש שנים"<sup>12</sup>.

סעיף 177 לחוק העונשין קובע "מי שהיה נשוי הוא בחזקת נשוי, לעניין סעיף 176, כל עוד לא הוכיח שנישואיו הקודמים בוטלו או הופקעו, בין על ידי מות בן הזוג ובין על פי פסק דין סופי של בית המשפט או של בית הדין המוסמך או על פי דין התורה בדרך שאושרה על ידי בית הדין המוסמך, ואין רואים אותו כפנוי אלא משעת המוות או משעה שניתן פסק הדין או האישור כאמור".

סעיף 178 לחוק העונשין קובע: "לעניין סעיף 177 אין נפקא מינה –

(1) אם תקפם של הנישואין הקודמים הוא לפי דין המדינה שבה נערכו או לפי דין דתני שעל-פיו נערכו;

(2) אם הנישואין החדשים תקפים או בטלים;

(3) אם הנישואין החדשים נערכו מחוץ לישראל, ובלבד שבשעת הנישואין היה הנושא אזרח ישראל או תושב ישראל".

סעיף 179 לחוק העונשין קובע: "היה הדין החל על הנישואין החדשים דין התורה, לא יורשע אדם על עבירה לפי סעיף 176 אם הנישואין החדשים נערכו לאחר שניתן לו היתר נישואין לפי פסק דין סופי של בית דין רבני ופסק הדין אושר על ידי נשיא בית הדין הרבני הגדול".

---

<sup>12</sup> חוק לתיקון דיני העונשין(ריבוי נישואין) תשל"ז-1997

סעיף 180 לחוק העונשין קובע: "לא היה הדין החל על הנישואין החדשים דין התורה, לא יורשע אדם על עבירה לפי סעיף 176 אם הנישואין החדשים נערכו לאחר שהותרו לפי פסק דין סופי של בית הדין המוסמך על סמך אחד מאלה:

(1) בן זוגו מנישואיו הקודמים אינו מסוגל, מחמת מחלת נפש שלקה בה, להסכים להפקעת הנישואין או לביטולם או להשתתף בהליך או בפעולה להפקעתם או לביטולם;

(2) בן זוגו מנישואיו הקודמים נעדר בנסיבות המעוררות חשש סביר לחייו ולא נודעו עקבותיו לפחות שבע שנים".

סעיפי החוק שצוטטו לעיל קובעים כי העונש על ביצוע עבירת הביגמיה עומד על 5 שנות מאסר. במקרים בהם אדם נמצא נשוי או בחזקת נשוי לכמה נשים ולא הוכיח שאחד מהנישואים בטלים עקב מוות, מחלת נפש ועוד, עליו להיענש. אך לצד האיסור המוחלט, מאפשר החוק היתר במקרים מסוימים, לדוגמא: כאשר בן הזוג לא יכול להתיר את הנישואין עקב מחלת נפש או היעדרות למשך 7 שנים ויותר או כאשר מתקיימת סכנת חיים. כאשר אחד מהמקרים האלו מתקיים, הנישואין השניים יהיו תקפים ויהיה אישור להינשא שוב. בנוסף, מכיר החוק בנישואין אזרחיים שנערכו מחוץ לישראל, אך קיים צורך להוכיחם.

בראי הבינלאומי - המשפט הבינלאומי רואה בפוליגמיה תופעה המפלה נשים. הטענה הרווחת היא שתופעת הפוליגמיה מפרה עקרונות בסיסיים של זכויות אדם, המעוגנים במשפט הבינלאומי. ועדת האו"ם בדבר ביעור כל צורות האפליה נגד נשים קבעה כי, ריבוי נישואין סותר את סעיף 16 לאמנה בדבר ביטול אפליה נגד נשים לצורותיה<sup>13</sup>, שמחייב שוויון בין גברים לנשים בכל העניינים הנוגעים לענייני משפחה ונישואין. יתרה מזו, התייחסה הוועדה באופן ספציפי לנטל הכלכלי והנפשי שהופך למנת חלקן של נשים וילדים החיים במערכת נישואין פוליגאמית וביקשה מהמדינות שאשררו את האמנה למנוע תופעה זו ולהגבילה בחוק<sup>14</sup>.

מדינת ישראל חתמה על האמנה בדבר ביטול אפליה נגד נשים לצורותיה בשנת 1979. האמנה נכנסה לתוקף בשנת 1991 ובשנת 2000 בוצעו שינויים בחוק שיווי

<sup>13</sup> אמנה 1035, כרך 31- אמנה בדבר ביטול אפליה נגד נשים לצורותיה.  
<sup>14</sup> ראוייה א.- תופעת הפוליגמיה ודרכי ההתמודדות, 2010

זכויות האישה, התשי"א-1951 (להלן: "חוק שיווי זכויות האישה") המעגנים את האמנה.

חוק שיווי זכויות האישה מתייחס בעיקר לתופעות של פגיעה בזכויות הנשים ומטרתו להבטיח שוויון מלא בין האישה לבין הגבר. סעיף 1ג. לחוק שיווי זכויות האישה קובע כי: "חוק זה בא להוסיף על זכויות האישה לפי כל דין, הסכם קיבוצי, חוזה עבודה או חוזה אחר, ולא לגרוע מהן".

חוק שיווי זכויות האישה תיקן את סעיף 181א. לפקודת החוק הפלילי, 1936 וקבע כי: "התיר האיש קשר הנישואין על כרחה של האשה, באין פסק דין של בית משפט או בית דין מוסמך המחייב את האשה להתרת קשר הנישואין - האיש אשם בפשע ודינו מאסר עד חמש שנים".

## ידועים בציבור

ידועים בציבור הינם בני זוג אשר מנהלים משק בית משותף, כמו בני זוג נשואים. לעיתים, במקביל לנישואיהם לבני זוג אחרים ולעיתים כשכל אחד מבני הזוג פנוי, אך ללא עריכת חתונה. כיום, יש בישראל קרוב ל-85,000 זוגות ידועים בציבור, כאשר רק כמחציתם עיגנו את היחסים ביניהם בהסדר משפטי הנקרא נישואי חוזה, הידוע גם בשם "הסכם לחיים משותפים". לידועים בציבור זכויות רבות המגיעות גם לזוגות נשואים, אך הגדרתם בחוק אינה פשוטה, עובדה הגורמת למאבקים משפטיים מורכבים, בעיקר כאשר הם מחליטים להיפרד או כשאחד מבני הזוג נפטר.

לא כל זוג שחי תחת קורת גג אחת או מנהל זוגיות ארוכה נחשב לידוע בציבור. על מנת לקבל הכרה כידועים בציבור יש להוכיח שני תנאים מצטברים:

- **ניהול משק בית משותף** – על בני הזוג להוכיח חיים תחת קורת גג אחת וניהול משק בית משותף, הכולל את כל הצרכים הדרושים לחיי היומיום כמו מזון, ביגוד, לינה וכדומה.

- **חיי משפחה** – על בני הזוג להוכיח זוגיות אינטימית המושתת על ערכים של אמון הדדי, אהבה ושותפות.

כאמור, מעמדם של הידועים בציבור הולך ומושווה למעמד הזוגות הנשואים וניתן לראות שבחוקים מסוימים מוגדרים "בני זוג" גם כ"ידועים בציבור". להלן מספר דוגמאות:

**חוק הביטוח הלאומי<sup>15</sup> - "אשתו"** - לרבות הידועה בציבור כאשתו והיא גרה עימו<sup>16</sup>. החוק קובע את ההסדרים השונים לפיהם מוענקת קצבה או גמלה לאשתו של מבוטח. חוק הביטוח הלאומי כולל בסעיף ההגדרות שלו גם את "הידועה בציבור כאשתו" ועל כן חל גם על ידועה בציבור, כאילו הייתה נשואה. כל הזכויות שמקנה החוק לאישה הנשואה לאדם, מוקנות גם לידועה בציבור עמו, בהתמלא שני תנאים, האישה מוכרת כידועה בציבור שלו והיא מתגוררת איתו.

---

<sup>15</sup> חוק הביטוח הלאומי [נוסח משולב], תשנ"ה-1995.  
<sup>16</sup> סעיף 1 לחוק הביטוח הלאומי [נוסח משולב], תשנ"ה-1995.

## חוק למניעת אלימות במשפחה<sup>17</sup> - "בן זוג" לרבות ידוע בציבור<sup>18</sup>

חוק משפחות חד- הוריות<sup>19</sup> - "הורה יחיד" - תושב ישראל אשר בהחזקתו ילד הנמצא עמו ואשר נתקיים בו אחד מאלה: (1) הוא אינו נשוי ואין אדם הידוע בציבור כבן זוגו; (2) הוא נשוי ומתקיים בו האמור באחד מפסקאות המשנה (א), (ב) או (ג), ובתנאי שאין אדם אחר הידוע בציבור כבן זוגו<sup>20</sup>

חוק משפחות חיילים שנספו במערכה<sup>21</sup> - "בן משפחה" של חייל שנספה במערכה פירושו- (א) מי שהייתה אשתו של הנספה ביום מותו, ובכלל זה אישה שלפני מות הנספה גרה יחד עמו וביום מותו הייתה ידועה בציבור כאשתו – אף אם נישאה לאחר (להלן – "אלמנה"); (א1) מי שהיה בעלה של הנספה ביום מותה, ובכלל זה גבר שלפני מות הנספה גר יחד עמה וביום מותה היה ידוע בציבור כבעלה – אף אם נישא לאחרת (להלן – "אלמן");<sup>22</sup> גם בחוק זה מוגדרים הידועים בציבור כאלמנים או כאלמנות של חיילי צה"ל שנפלו. הגדרה זו מזכה אותם לכל ההטבות שזכאים בני הזוג הנשואים.

למרות ההכרה ההולכת וגוברת בזכויותיהם של הידועים בציבור בישראל, קיימים כמה קשיים מרכזיים שעל ידועים בציבור להתמודד אתם:

- זכויותיהם של בני זוג הידועים בציבור, אינן זהות לחלוטין כמו של זוגות נשואים.
- ההכרה בזכויות ידועים בציבור נעשית באופן נקודתי, לפי חוק ספציפי וכלפי רשויות שונות. לכן, השגת כלל הזכויות של ידועים בציבור עשויה להיות כרוכה בהתדיינות עם גופים רבים.
- מכיוון שאין הגדרה חוקית פורמאלית לידועים בציבור, הגדרתם קשורה בקיום נסיבות עובדתיות הקשורות להתנהלות היחסים בין בני הזוג. לכן, זוגות המבקשים ליהנות מזכויות של ידועים בציבור צריכים להוכיח באופן פרטני כי אורח חייהם עונה לדרישות, ובתוך כך לחשוף פרטים אינטימיים על חייהם, או על ידי

<sup>17</sup> חוק למניעת אלימות במשפחה, תשנ"א-1991.

<sup>18</sup> סעיף 1 לחוק למניעת אלימות במשפחה, תשנ"א-1991.

<sup>19</sup> חוק משפחות חד הוריות, תשנ"ב-1992.

<sup>20</sup> סעיף 1 לחוק משפחות חד הוריות, תשנ"ב-1992.

<sup>21</sup> חוק משפחות חיילים שנספו במערכה(תגמולים ושיקום), תשי"ו-1950.

<sup>22</sup> חוק משפחות חיילים שנספו במערכה(תגמולים ושיקום), (תיקון מס' 30) תש"ע-2009.

הבאת עדים המכירים היטב את אורח חייהם של בני הזוג ויכולים לאשר שאכן מדובר בידועים בציבור ולא בחברים טובים בלבד.

• התרת הקשר הזוגי בין ידועים בציבור אינה כרוכה בהליך ממוסד, והדבר מחליש את ההגנה המשפטית על הקשר ביניהם.

דוגמאות לחוקים שאינם השוו את מעמדם של הידועים בציבור למעמדם של זוגות נשואים:

**פקודת מס הכנסה<sup>23</sup> - מגדירה "בן זוג" כ"אדם נשוי החי ומנהל משק בית משותף עם מי שהוא נשוי לו"<sup>24</sup>. פירוש זה מוציא את הידועים בציבור מההגדרה של "בני זוג".**

**חוק הירושה<sup>25</sup> - סעיף 10 לחוק זה קובע כי "יורשים על פי דין הם: (1) מי שהיה במות המוריש בן זוגו; סעיף 55 קובע כי: "איש ואישה החיים חיי משפחה במשק בית משותף אך אינם נשואים זה לזה, ומת אחד מהם ובשעת מותו אף אחד מהם לא היה נשוי לאדם אחר, רואים את הנשאר בחיים כאילו המוריש ציווה לו מה שהנשאר בחיים היה מקבל בירושה על פי דין אילו היו נשואים זה לזה, והוא כשאר הוראה אחרת, מפורשת או משתמעת, בצוואה שהשאיר המוריש".** מכאן ניתן להבין שחוק הירושה קובע שני מסלולים, אחד לבני זוג נשוי והשני לבני זוג שאינם נשואים לאף אחד, אך מקיימים חיי משפחה במשק בית משותף. את העובדה הזו יהיה על בן הזוג הטוען לירושה להוכיח. קיומם של נישואים היא בדרך כלל דבר פשוט להוכחה ועושים זאת באמצעות הצגת תעודת נישואים שהוציא גורם מוסמך לכך או על פי הרישום במשרד הפנים. הוכחת ידועים בציבור מסובכת יותר מכיוון שאין דרך פורמאלית לעמוד על טיבו של הקשר.

בהקשר זה, עלולים להיווצר מצבים בהם זוגות החיים כידועים בציבור, עוקפים למעשה את איסור הביגמיה. בפועל, הבעל מחזיק 2 נשים או יותר, אך הוא לא עובר על האיסור הנורמטיבי או על האיסור הדתי, מכיוון שהוא נשוי רק לאחת מהן. החוק אינו אוסר תופעה זו והחברה לא מוקיעה אותה עדיין, למרות שעניין זה יוצר בעיות בענייני ירושה או חלוקת ממון בעת פרידה.

<sup>23</sup> פקודת מס הכנסה [נוסח חדש], תשכ"א-1961.

<sup>24</sup> סעיף 1 לפקודת מס הכנסה [נוסח חדש], תשכ"א-1961.

<sup>25</sup> חוק הירושה, תשכ"ה-1965.



## פסקי דין בעבירת הביגמיה

**פס"ד נ' ח' נגד עיזבון המנוח ר' ח' ז"ל ואח'26** - ערעור מיום 01/09/2013 על פסק דין שניתן בבית משפט לענייני משפחה ביום 24/06/2013. המנוח (אשר הלך לעולמו במהלך ניהול המשפט בבית משפט קמא) והמשיבה מס' 2 היו נשואים, עד לפטירתו של המנוח. לבני הזוג שישה ילדים. בשנת 1983 החל להירקם קשר בין המנוח לבין המערערת. קשר זה נמשך קרוב לעשרים שנה. במשך כל אותן שנים התגורר המנוח עם אשתו החוקית, המשיבה מס' 2. בנוסף, בעת שהחל הקשר בין המנוח לבין המערערת, הייתה המערערת נשואה לבן דודה אשר התגורר בלבנון. לדבריה, נישואיה לא מומשו מעולם, עד לגירושיה בשנת 1988. המערערת הגישה תביעה לבית משפט קמא לפיו יוצהר כי היא הידועה בציבור של המנוח ולכן, זכאית היא למחצית מרכושו, מכוח הלכת השיתוף. עוד טענה המערערת כי למעשה התקיים טקס נישואין דתי בינה לבין המנוח, אשר לא נרשם מפאת היותם נשואים כל אחד לאחר. המנוח הכחיש בכתב הגנתו הכחשה גורפת את טענות המערערת בנוגע להיותם נשואים או ידועים בציבור. בפסק דין הראשון נדחתה בקשת המערערת להצהיר כי היא הייתה הידועה בציבור של המנוח. בית המשפט המחוזי קיבל את הערעור בחלקו ופסק שיש להכיר במערערת ובמנוח כידועים בציבור אך עם זאת, לא די בקיום יחסים של ידועים בציבור על מנת להחיל את "חזקת השיתוף" על נכסי הזוג ויש צורך בראיה נוספת להוכחת כוונת השיתוף.

**פס"ד עיזבון המנוח פלוני נגד פלונית27** - בקשת רשות ערעור על פסק דינו בית המשפט המחוזי בחיפה. פלוני, איש צבא בקבע, היה נשוי למבקשת 2 עד יום מותו, ולהם שישה ילדים משותפים. במקביל, ניהל פלוני קשר אינטימי עם המשיבה, ולהם תשעה ילדים משותפים. השופטת שטמר קבעה, כי נסיבות המקרה מצביעות על כך שיש להכיר במשיבה כידועה בציבור של פלוני.

**פס"ד אלמונית נגד פלוני28** - ערעור מיום 18.9.14 על פסק דינו של בית משפט לענייני משפחה מיום 8.6.14. המשיב נישא למערערת בבית הדין השרעי בחיפה, בעודו נשוי לאשתו הראשונה (נישואי ביגמיה). מהאישה הראשונה יש למשיב 9 ילדים, ומהאישה השנייה יש לו 4 ילדים. כבר בשלב הראשון של הנישואין, היו מריבות

<sup>26</sup> תמ"ש 15480-02-09 נ' ח' עיזבון המנוח ר' ח' וא' ר' (31/7/2014).

<sup>27</sup> בע"מ 7252/14 עיזבון המנוח פלוני/פלונית (31.7.2014).

<sup>28</sup> תמ"ש 17743-04-12 אלמונית/פלוני (8.6.14).

קשות בין שתי הצרות, שהתגוררו בבנין אחד, בקומות נפרדות. בשנת 1990 נולדה בתם הבכורה של המערערת והמשיב ובשנת 1993 נולדה בתם השנייה. המערערת הגישה ערעור על פסק דין בית המשפט לענייני משפחה, לפיו נדחתה טענת המערערת לזכות בעלות, ונקבע כי יש לה רישיון להמשיך ולהתגורר בבנין בלבד. בית המשפט המחוזי קיבל את הערעור ופסק שבמקרה זה, על מנת לשמור על זכויותיה של המערערת, שממילא הוחלש מעמדה מלכתחילה כאישה במערכת ביגמית, יש להתייחס למערכת הנישואין של הצדדים כזוג נשוי לכל דבר ועניין.

מפסקי דין אלו אני למדה על מגמה של בתי המשפט להכיר, במקרים המתאימים, במעמדם של ידועים בציבור, על אף שמדובר במקרים מובהקים של ביגמיה.

הכרה זו, כפי שציינתי בסיכום הפרק הקודם, עלולה ליצור מעקף לאיסור נישואי ביגמיה, הקיים בחוק העונשין ואף בדין היהודי הדתי. הנה רואות עינינו, כי בתי משפט מחוזיים מכשירים בדיעבד נישואי ביגמיה ומעניקים לידועות בציבור מעמד זכויות, כאילו מדובר בזוג נשוי.

בראיה כלל מדינתית, צריכה נקודה זו להאיר את עיני השופטים, המחוקקים והפוסקים, כדי ליצור האחדה ודיבור בקול אחד, בכל מערכות המשפט. לדעתי, ככל שמדובר במצב האסור מבחינה נורמטיבית, לא יכול הנכנס אליו צריך להיות זכאי לזכויות בדיעבד ואם כוונתו לחיות עם אישה אחרת על פני אשתו החוקית, דרך המלך היא גירושין.

## סיכום

בעולם הקדום, תופעת הביגמיה הפלטה בין זכויות הגבר לזכויות האישה באופן מובהק וזאת בעיקר בשל העובדה כי לנשים לא היו זכויות. ככל שעברו השנים וערכי אחדות המשפחה והנישואין, כמו גם מעמד האישה, התחזקו, נוצרה מדיניות חברתית, דתית וציבורית המגנה את התופעה ומצמצמת אותה למימדים קטנים.

למרות שדין תורה אינו אוסר ריבוי נשים וחרף העובדה שקיימת מצוות "פרו ורבו" שחשיבותה גדולה, צמצמה החברה היהודית באומץ רב את סמכות הבעל לכפות על אשתו גירושין ועל ידי כך צומצמה תופעת הביגמיה.

מדינת ישראל אימצה את הערכים של קדושת הנישואין ומעמד האישה ועיגנה בחוק את האיסור על ריבוי נשים, למרות שהאוכלוסייה במדינה מורכבת מעדות ודתות שונות שבחלקן הפוליגמיה עדיין מותרת. בעניין זה, ראה את הסיכום לפרק הקודם, הדין במספר מקרים בהם בתי משפט מחוזיים הכירו בזכויות ידועות בציבור, כשבפועל הכשירו בדיעבד ביגמיה.

בעבודה זו הצגתי את התפתחות תופעת ריבוי הנשים בעולם היהודי, בראי ההיסטוריה ואת המצב הנהוג כיום במדינת ישראל. מסקנת הניתוח הנורמטיבי שערכתי, מצביעה כי המשפט הישראלי אימץ את שיטת המשפט העברי בסוגיה זו.

במהלך הכנת העבודה נתקלתי, לשמחתי, במעט פסקי דין הדנים בתופעת ריבוי הנשים ובעיקר במקרים שבהם תובעות ידועות בציבור חלק מירושת הגבר. עובדה זו חיזקה אצלי את התודעה, לפיה התופעה כמעט ולא קיימת בישראל.

מדובר בתופעה חברתית שהייתה רווחת בעולם העתיק וכיום כמעט ונעלמה. זאת בעיקר עקב התפתחות חברתית במעמד האישה ובמעמד המשפחה. בעבודה זו, סקרתי בהרחבה, תוך המחשה בעזרת דוגמאות וציטוטים, את התמורות שחלו בתחום, אצל הפוסקים והמחוקקים, שהובילו בסופו של דבר לגינוי התופעה ואף להפיכתה לעבירה פלילית המוגדרת בחוק העונשין. הבנתי בצורה מעמיקה את נושא ריבוי הנשים על כל היבטיו, החל מתקופת המקרא ועד היום ולמדתי כיצד העבר משפיע רבות על ההווה ואיך המשפט העברי והמשפט הישראלי יונקים מאותם המקורות ומבוססים, בנושא זה, אחד על השני.

## ביבליוגרפיה

### חקיקה

חוק הביטוח הלאומי [נוסח משולב], תשנ"ה-1995.

חוק למניעת אלימות במשפחה, תשנ"א-1991.

חוק הירושה תשכ"ה-1965.

חוק משפחות חד הוריות, תשנ"ב-1992.

חוק משפחות חיילים שנספו במערכה (תגמולים ושיקום), תש"י-1950

פקודת מס הכנסה [נוסח חדש], תשכ"ה-1961.

חוק שיווי זכויות האישה[תיקון], 1936.

### פסיקה

תמ"ש 15480-02-09 נ' ח' נגד עיזבון המנוח ר' ח' וא' ר' (31/7/2014).

בע"מ 7252/14 עיזבון המנוח פלוני נגד פלונית (31.7.2014).

תמ"ש 17743-04-12 אלמונית נגד פלוני (8.6.14).

### ספרות מחקר

#### ספרים

שיפמן פ', דיני המשפחה בישראל: ריבוי נישואין, 234-266, ירושלים(1985).

#### מאמרים

משה ישמח, ריבוי נשים בישראל, תשמ"ג.

פינחס שיפמן, ריבוי נשים בישראל.

צבי ויצמן, על ריבוי נשים בישראל, תשס"ח.

## משפט עברי

### תנ"ך

ספר בראשית, פרק ט"ז.

ספר מלכים א', פרק י'.

ספר שמואל א', פרק א'.

### משנה

סדר נזיקין, מסכת סנהדרין, פרק ב'.

### גמרא

תלמוד בבלי, מסכת יבמות, פרקים מ"ד, נ"ט, ס"ה.

### ספרים

תקנות רגמ"ה בדיני משפחה- חדר"ג.

רמב"ם, משנה תורה- הלכות אישות.

### ספרות השו"ת

שו"ת מהר"ם מרוטנברג (ד"פ), תתסה.